

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודת שבע ברכות רבתי

של החתן ברוך אייכענשטיין שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנערכה ע"י קהלתינו הק'

יום ב' פרשת משפטים תשע"ז לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתקס"ג-ב

ויתבאר גם כן למה מספר 'אשה' היא פחות ממספר 'איש' במספר ה', לא פחות ולא יותר. ונבאר גם כן הכתוב (תהלים ס"ב) אחת דבר אלקים שנים זו שמעתי, כי עוז לאלקים, ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, שהכתוב כולו מוקשה, לדבר אחת ולשמוע שנים, ושוב סותר עצמו, כי עוז לאלקים, זו מדת דין, ולך הוי"ה חסד, מדת רחמים.

*

ונראה בהקדם לבאר סדר הכתובים בבריאת האדם, שאמר הכתוב (בראשית א-כ) ויברא אלקים את האדם בצלמו, בצלם אלקים ברא 'אותו', זכר ונקבה ברא 'אותם'. וכן נאמר להלן (ה-א) ביום ברא אלקים אדם, בדמות אלקים עשה 'אותו', זכר ונקבה 'בראם'. וברש"י, ולהלן הוא אומר (ב-כא) ויקח אחת מצלעותיו וגו', ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי, ולא פירש לך כיצד בריאתן, ופירש לך במקום אחר (ב"ר ח-א) ע"כ. והנה מתחלה אמר ויברא 'אלקים', ולהלן נאמר ויבן הוי"ה אלקים. וצריך ביאור.

ויש לומר דהנה בברכת חתנים אנו מברכין שתי ברכות על יצירת האדם, ברכת יוצר האדם, וברכת אשר יצר. ובגמרא (כתובות ח.) פליגי בזה אמוראי, דלוי בריך חמש (והשמיט ברכת יוצר האדם), ורב אסי בריך שית [הוסיף יוצר האדם]. ואמרו שם, מר סבר בתר מחשבה אזלינן, ומר סבר בתר מעשה אזלינן, כי הא דרב יהודה רמי, כתיב ויברא אלקים את 'האדם' בצלמו (א-כ), וכתיב זכר ונקבה 'בראם' (ה-ב), הא כיצד, בתחלה עלה במחשבה לבראות שנים ולבסוף נברא אחד ע"כ. והיינו שמתחלה רצה ה' לברוא אותם בשני גופים נפרדים, שאין ביצירתם קשר יחד, ולבסוף נברא רק אדם, וממנו עשה את חוה. ומה שנאמר זכר ונקבה בראם, על שם מה שעלה במחשבה. ולכן אנו מברכין על יצירת האדם שתי ברכות, דבתר מחשבה אזלינן שרצה לברוא אדם וחווה בגופים נפרדים. ויש להבין איך תקנו לברך ברכה על בריאה שלא עלתה לפועל, הלא בסופו נברא רק אחד. וגם עצם הדבר יש להבין, שינוי המחשבה במה נגרם, ומעיקרא מאי קסבר, ומשום מה שינה ה' מחשבתו.

ונראה דהנה בתחלת הבריאה כתוב, בראשית ברא אלקים (א-א), וברש"י ולא נאמר ברא הוי"ה, שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין. והיינו דכתיב (בראשית ב-ד)

בגמרא (ברכות ח.) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא, אמר רבי חנינא לעת מצוא זו אשה שנאמר (קהלת יח-כב) מצא אשה מצא טוב. במערבא כי נסיב אינש אתתא אמרי ליה הכי, מצא או מוצא, מצא דכתיב מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה', מוצא דכתיב (שם ז-כו) ומוצא אני מר ממות את האשה וגו'. רבי נתן אומר לעת מצוא זו תורה, שנאמר (משלי ח-לה) כי מוצאי מצא חיים וגו'. רב נחמן בר יצחק אמר לעת מצוא זו מיתה שנאמר (תהלים סח-כא) למות תוצאות ע"כ. ובפשטות יש קשר לשלשה דרשות הללו, כי הנה מה שאמרו במערבא מצא או מוצא, בודאי שאין זה בדרך שאלה, כי מהיכן ידע זאת תיכף כד נסיב, אך הכוונה כי הקב"ה אמר אעשה לו עור כנגדו (בראשית ב"ח), ודרשו חז"ל (יבמות טג.) זכה עזרתו, לא זכה כנגדו נחלוקה עליו וסותרת דבריו ע"כ. ובמערבא אמרי ליה בניחותא, שידע כי מצא או מוצא, שזה תלוי במעשיו אם מצא או מוצא, והוא עצמו אחראי אם זוכה למצא או מוצא.

וזה תלוי בתפלה, לשפוך שיח לפני קונו תמיד, שיזכה שהאשה תהיה לו לעזר, להתגדל בתורה, ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה בטוהרה (קידושין כט.), ואז יראת ה' טהורה עומדת לעד (תהלים יט-י). ולא יגיע לחלקו אשה אשר היא מר ממות. וזהו על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא, זו אשה, זו תורה, זו מיתה, כי הנישואין היא עת מבחן, אם מצא טוב זו תורה, או מוצא אני מר ממות.

והנה באגרת הטיול (חלק הרמז אות י') כתב, מצא אשה מצא טוב, אובהי גימטריאות אומרים כי אשה גימטריא שלה ש"ו, דהיינו ה' פחות ממנין איש, רמז כי בזמן שהאשה משעברת עצמה לבעלה בה' מלאכות שהאשה עושה לבעלה אופה ומשקה וכו' (כתובות טז.), אז מצא טוב. וכתוב אחד אומר ומוצא אני מר ממות את 'האשה', גימטריא שלה ש"א כמנין 'איש', ורצה לומר בזמן שהאשה רוצה להשוות עצמה כבעלה ואינה נכנעת אליו, זה מר ממות. וכתוב אחד אומר 'ואשה' בכל אלה לא מצאתי (קהלת שם), ואשה גימטריא שלה ש"ב דהיינו אחד יותר מן 'האיש', זהו היותר גרוע, שהרי היא רוצה להשתרר על בעלה, עד שבכל הנשים הרעות לא מצאנו דומה לה עכ"ל.

ולכאורה יש להבין הלא המות היא דבר המר ביותר להאדם, ומה יתכן שתהא עוד מר ממות. ובפשטות כי טעם מיתה טועם האדם רק פעם אחת בחייו, אבל באשה רעה טועם זאת הרבה פעמים, ולכן היא מר ממות, אמנם יש לומר בזה עוד.

ונראה שכוונתו לשורש הדברים שאמרו במדרש (ב"ר כ"ז) חוה הראשונה חזרה לעפרה ע"ש.

ולכן אחר שנבראה חוה השנייה, אמר אדם, זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי, לאפוקי הראשונה שהיתה בריאה מן האדמה כמותי, ולכן לא נכנעה תחתי, ולזאת יקרא 'אשה' כי 'אישי' לוקחה זאת, והיינו שיקרא 'אשה' שמספרה נגרע ממספר 'אישי', שזאת מתרצית להיות למטה ממנו, כי היא עצם מעצמי, ולכן נכנעת לפני בעלה. וסיים עלה, שזה רימוז הכתוב (קהלת ד-ט) 'טובים השנים' היינו אדם וחוה, 'מן האחד', כי ברא אותה מאחת מצלעותיו, ובוה 'יש שכר טוב בעמלם', שיולידו בנים ע"ש.

ולפי זה לא רק שעלה במחשבה לברוא שנים, אלא כן היה מתחלה גם בפועל, ושוב נלקחה חוה וחזרה לעפרה, וברא אותה מן אדם, שהוציאה מהיצירה האחת. ואם כן פירוש הגמרא מתחלה עלה במחשבה לבראות שנים, וכן עשה שבראם שנים, ובמחשבה היתה שתתקיים בריאה זו, ולבסוף טילק ה' אותה ונשאר רק אחד, ומבריאה ההוא הוציא גם את חוה. ולכן שפיר מברכין שתי ברכות על יצירת האדם, כי יצירת 'זיווג' האדם היו מתחלה שתי יצירות, ומבריאה הראשונה שברא חוה בגוף מיוחדת, נשאר רק יוצר האדם, שנלקחה חוה וחזרה לעפרה, ושוב מברכין על יצירת חוה השנייה, 'והתקין לו ממנו', מצלעותיו ומבשרו, והוה 'בנין עדי עד', שתהא נכנעת לפניו, ותהיה עזר כנגדו.

*

ובזה יתבאר למה מספר האיש יתירה על האשה במנין חמש, דאיתא בגמרא (בבא מציעא נ"ט). אמר רב כל ההולך אחר עצת אשתו נופל בגיהנם, אמר ליה רב פפא לאביי והא אמרי אינשי אתתך גיצא [אשתך קטנה] גחין ותלחוש לה [נכפוף עצמך ושמע דבריה]. לא קשיא הא במילי דשמיא והא במילי דעלמא ע"ש. ואם כן במילי דעלמא צריך הבעל להיות נכנע תחתיה לשמוע לדבריה וללכת אחר עצת אשתו. ורק בנוגע לעניני תורה ומצותיה, אז צריך האיש להיות המושל בבית, שלא יוותר על שום דבר שהיא נגד תורת משה. והנה התורה מחומשת מחמשה ספרים, ולכן באות ה' עולה מספר האיש על האשה, כי בנוגע לתורה צריכה היא להיות נכנע תחתיו.

אבל מוצא אני מר ממות את 'האשה', כאשר היא לוקחת תחת ממשלתה גם ה', שמילי דשמיא יהיו תחת השפעתה, זהו מר ממות, כי המיתה היא רק מחיי העולם הזה, אבל שוב מתחלת חיי העולם הבא, שיפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, אבל 'האשה', שמושלת גם במילי דשמיא, הרי ההולך אחר עצת אשתו נופל בגיהנם, אם כן גם חיי העולם הבא יחסר לו, ולכן זה מר ממות. ונותנת רתי כי כמה פעמים רואים שהאיש נוטה מדרכי התורה, והחינוך שרוצה ליתן לבניו אינם כדת של תורה, והאשה היא יראת ה', ונטולת על שכמה להנהיג את הבית על דרכי התורה, ואשה כזו נטולת ה' אצלה לחנך בניה על דרכי התורה. ועל בית כזה נאמר, ומוצא אני מר ממות, שזה מכאיב עוד יותר ממיתה, את 'האשה', כאשר האשה צריכה להיות עומדת על זה שתהא הבית מתנהגת על דרכי התורה].

ועל זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא, שתתקיים בו מצא אשה מצא טוב, וכנראה שהחתן דן חוץ מתורתו ויראתו, הרבה גם בתפלה, וזכה לכלה נאה וחסודה, אשה משכלת במעלותיה, שתהא עזר כנגדו שיוכלו להתעלות בתורה ועבודה ביחד, עדי נזכה שכמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך במהרה דידן. ■

ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים (ב"ר יב-טו) ע"כ. ולכן מתחלה רצה ה' לברוא מין האדם בשני גופים, וכל אחד מהם שורשו בדין. וזיווג אותם בעל כרחם, שני גופים נכריים, ויקוב הדין את ההר. אבל אחר שבא כביכול שינוי באופן הבריאה, שראה שאין העולם מתקיים בדין אלא ברחמים, אי אפשר עוד לברוא אותם באופן זה, אלא יש לברוא רק אדם אחד, והאשה תהא נוצרת עצם מעצמיו ובשר מבשרו, ואז תהא נכנעת תחתיו, ותמצא קורת רוחה בבית בעלה, שחזרה האבידה למקומה.

וכתב הראב"ד בהקדמה לספר בעלי הנפש (והובא גם בהקדמת הטור לאבן העזר), שהענין שברא ה' את האשה מגוף האדם עצמו, זהו לטובת האדם ולהנאתו. כי אילו היו נבראים זכר ונקבה כאשר נבראו שאר הנבראים, לא היתה האשה מקבלת על עצמה מרותו של הבעל, ואינה עומדת לשמשו, אלא זה חולק מזה, וזה בועט בזה. ולכן לקח מצלעותיו ובנה ממנה את האשה להיות לו לעזר וסעד, שהיא נחשבת כאחד מאבריו שנבראו לשמשו, ותהיה משתוקקת אליו כפי שאבריו משתוקקים להנאת גופו ע"ש.

ולכן ביום ברוא 'אלקים' אדם, שרצה לברוא העולם עם האדם יחד בדין, ובדמות 'אלקים' עשה אותו, שיהא שורש האדם בדין, או זכר ונקבה בראם, יתכן בריאה של שני גופים נפרדים, והקב"ה מזווג בעל כרחם. אבל אחר שראה שאין העולם מתקיים בהנהגת הדין, ויש לברוא עולם של רחמים, ונצטרף מדת הוי"ה אל מדת האלקים, או ברא ה' רק גוף אחד, אדם הראשון, יצירה אחת, וממנו יובן הוי"ה אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה, כדי שיוכלו להיות ביחד, ולהיות עזר כנגדו.

ויש להוסיף עוד, כי נשים רחמניות הן (מגילה י"ז), ויתכן שמתחלה כשעלה במחשבה לברוא העולם בדין, גם בריאת הנשים היתה באופן של דין. אבל אחר זה נמלך לברוא העולם ברחמים, אז חזר מלברוא חוה בפני עצמה שעלה עליה דין במחשבה, רק ברא אדם הראשון בשיתוף מדת הרחמים, ושוב לקח ממנו צלע של רחמים וברא אותה, ומזה נתהווה שנישם רחמניות הנה.

וזהו ביאור פירוש הכתוב, 'אחת דבר אלקים', הדיבור של ה' ביצירת האדם היתה רק על יצירה אחת, בצלם אלקים ברא 'אותו', אבל 'שתיים זו שמעתי', שבתחלה עלה במחשבה לברוא שתיים, אדם וחוה בגופים נפרדים. ומבאר שסיבת השינוי היתה, 'כי עזו לאלקים', מתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין, ואז יתכן בריאת שני גופים, וזיווגם בעל כרחם בדין. אבל שוב נתהפך הדבר, 'ולך הוי"ה חסד', שתהא הנהגת הבריאה בחסד, ואז רצוי יותר שתהא רק יצירה אחת, ומצלעותיו יברא את חוה, ובוה תהיה מרגשת להיות לסעד להגוף שממנו נבראה, ותהיה שכר עמלם בידיהם, ואתה תשלם לאיש כמעשהו.

*

אמנם יש לומר ביאור אחר במה שאמר, שבתחלה עלה במחשבה לבראות שנים ולבסוף נבראו אחד. על פי מה שכתב החיד"א בספר פני דוד (פ' בראשית אות ז') מספר מדרש בחידוש (בהקדמה) להמקובל אלקי רבי אליעזר נחמן פואה זללה"ה, וזה לשונו, קבלנו כי שני נשים היו לו לאדם הראשון זו אחר זו, הראשונה נבראת עמו בקומתו ובצביונו, ועליה הכתוב אומר זכר ונקבה בראם ביום הבראם, ולהיותה גדולה כמוהו לא היתה מקבלת מרותו ומשתררת עליו וברחה ממנו, והיה שמה גם כן חוה, היא החוה הראשונה שמצינו בדברי רז"ל. ובראות ה' כי לא טוב היות האדם לבדו, לקח אחת מצלעותיו ויבן אותה לאשה, למען תכיר כי אבר מאברי האדם היא, ולא תשתרר עליו וכו' ע"ש.